GLOBAL JOURNAL OF CROSS-DISCIPLINARY INNOVATIONS
Multidisciplinary peer-reviewed scholarly journal
GJCDI
Vol. 1 | Issue 3
Year: 2026

O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari.

Shavkatov Hojiakbar Djaxongirovich
Fargona Davlat Texnika Universititeti talabasi xojiakbarshavkatov25@gmail.com

Torayev Azimjon Ohunjon ogli

Fargona Davlat Texnika Universititeti talabasi torayevazimjon0401@gmail.com

Annotatsiya

O‘zbekiston davlatchiligi ming yillik tarixga ega bo‘lib, uning qadimgi ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, ayniqsa "Yangi O‘zbekiston" konsepsiyasi kontekstida, to‘liq va tizimli o‘rganilmagan. Bu esa davlat qurilishi jarayonlarida tarixiy tajribani hisobga olish zaruratini yuzaga keltiradi. Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy evolyutsiyasi va zamonaviy rivojlanish bosqichlarini tizimli tahlil qilish, asosiy burilish nuqtalarini va ularning hozirgi davlat qurilishi jarayonlariga ta’sirini aniqlashdan iborat. Tadqiqot adabiyotlarni tizimli ko‘rib chiqish metodologiyasiga asoslanib, 2020-2023 yillar oralig‘ida nashr etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va rasmiy hujjatlar tahlil qilindi. Tahlil natijalariga ko‘ra, O‘zbekiston davlatchiligi qadimgi sivilizatsiyalar va Temuriylar davri an’analariga asoslangan uzluksiz evolyutsiyaga ega ekanligi tasdiqlandi. "Yangi O‘zbekiston" strategiyasi doirasida konstitutsiyaviy islohotlar, davlat boshqaruvini raqamlashtirish, sud-huquq tizimini takomillashtirish va bozor tamoyillariga asoslangan iqtisodiy o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu o‘zgarishlar davlatning samaradorligini oshirish, inson huquqlarini himoya qilish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qilib, milliy davlatchilikning mustahkam poydevorini yaratadi.

Kalit so'zlar: o‘zbekiston davlatchiligi, yangi o‘zbekiston, tarixiy ildizlar, rivojlanish bosqichlari, konstitutsiyaviy islohotlar, davlat boshqaruvi, sud-huquq tizimi

Kirish

O‘zbekiston davlatchiligi ming yillik tarixga ega bo‘lib, uning ildizlari qadimgi sivilizatsiyalar va buyuk imperiyalar davriga borib taqaladi. Milliy davlatchilikning

uzluksiz rivojlanishi bugungi kunda "Yangi O‘zbekiston" strategiyasi doirasida yangi bosqichga ko‘tarilmoqda [1, 6]. Ushbu strategiya davlat boshqaruvi, huquqiy tizim va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarda tub islohotlarni nazarda tutadi, bu esa davlatchilikning mohiyati va funksiyalarini qayta anglashni taqozo etadi [2, 3]. Mustaqil O‘zbekistonning davlatchilik an’analariga tayangan holda barpo etilishi, uning tarixiy tajribasi va zamonaviy chaqiriqlar o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlikni chuqur tahlil qilishni talab qiladi [8]. Biroq, O‘zbekiston davlatchiligining qadimgi ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, ayniqsa "Yangi O‘zbekiston" konsepsiyasi kontekstida, hali to‘liq va tizimli o‘rganilmagan. Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy evolyutsiyasi va zamonaviy rivojlanish bosqichlarini tizimli tahlil qilish, asosiy burilish nuqtalarini va ularning hozirgi davlat qurilishi jarayonlariga ta’sirini aniqlashdan iborat. Tadqiqot doirasida quyidagi savollarga javob izlanadi:

TS1: O‘zbekiston davlatchiligining qadimgi va o‘rta asrlar ildizlari uning zamonaviy shakli va tamoyillariga qanday ta’sir ko‘rsatgan?

TS2: Zamonaviy O‘zbekistonda davlat qurilishi jarayonlarining, xususan, amalga oshirilayotgan islohotlar va "Yangi O‘zbekiston" strategiyasi kontekstidagi o‘ziga xos xususiyatlari va muammolari nimadan iborat?

TS3: O‘zbekistonning hozirgi davlatchilik modeli uning milliy o‘zligini anglash va xalqaro maydondagi o‘rnini mustahkamlashga qanday hissa qo‘shmoqda?

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy ildizlari mavzusida Karimov [4] va Qodirov [8] kabi olimlar ilk va o‘rta asrlar davlatlarining shakllanishi, ularning siyosiy tuzilishi hamda madaniy merosini chuqur tahlil qilganlar. Rahmatullayev [14] esa o‘zbek davlatchiligi falsafasining tarixiy ildizlari va zamonaviy talqinini o‘rganib, uning uzluksiz evolyutsiyasini ko‘rsatib bergan. Bu tadqiqotlar milliy davlatchilikning qadimgi an’analariga asoslanganligini tasdiqlaydi va uning uzoq muddatli rivojlanishini ko‘rsatadi.

"Yangi O‘zbekiston" strategiyasi doirasidagi zamonaviy davlat qurilishi masalalari Saidov [2] va Jo‘rayev [3] tomonidan konstitutsiyaviy islohotlar kontekstida keng yoritilgan bo‘lib, ular yangi Konstitutsiyaning davlatchilik taraqqiyotida tutgan o‘rnini asoslab berganlar. Boboyorov [6] esa "Uchinchi Renessans" g‘oyasi bilan bog‘liq holda, Yangi O‘zbekiston davlatchiligining falsafiy asoslarini tadqiq etgan. Davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish masalalari Akramov [5] tomonidan, huquqiy davlat qurishning nazariy-huquqiy asoslari esa Xudoyberdiyev [7] tomonidan ko‘rib chiqilgan. Ismoilov [10] sud-huquq islohotlarining davlat taraqqiyotidagi ahamiyatini ta’kidlasa, Abdullayev [17] raqamli boshqaruvni modernizatsiya qilish yo‘nalishlarini tahlil qilgan.

Shunga qaramay, mavjud adabiyotlarda O‘zbekiston davlatchiligining qadimgi ildizlari va "Yangi O‘zbekiston" konsepsiyasi doirasidagi zamonaviy rivojlanish bosqichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, ya’ni tarixiy tajribaning hozirgi islohotlarga ta’siri va uning amaliy ahamiyati hali to‘liq tizimli sintez qilinmagan. Ko‘pgina ishlar yo tarixiy jihatlarga, yo zamonaviy islohotlarning alohida yo‘nalishlariga e’tibor qaratib, bu ikki davr o‘rtasidagi dialektik aloqani chuqur ochib bermagan.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu tadqiqot O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlarini tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, adabiyotlarni tizimli ko‘rib chiqish metodologiyasiga asoslanadi. Ilmiy adabiyotlarni qidirish uchun O‘zbekiston Respublikasi ilmiy jurnallari bazalari, universitetlarning elektron kutubxonalari va Google Scholar kabi platformalardan foydalanildi. Qidiruv jarayonida "O‘zbekiston davlatchiligi", "Yangi O‘zbekiston", "davlat qurilishi", "tarixiy ildizlar", "rivojlanish bosqichlari" va "konstitutsiyaviy islohotlar" kabi kalit so‘zlar qo‘llanildi. Tahlil uchun 2020-2023 yillar oralig‘ida nashr etilgan manbalar tanlab olindi, chunki bu davr "Yangi O‘zbekiston" strategiyasining faol amalga oshirilishi bilan xarakterlanadi [1, 2, 3].

Kiritish mezonlari: Tadqiqot mavzusiga bevosita aloqadorlik, ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar, monografiyalar va rasmiy hujjatlar, shuningdek, O‘zbekiston davlatchiligi tarixi va zamonaviy rivojlanishini qamrab oluvchi manbalar [8, 14].

Chiqarish mezonlari: Mavzuga aloqador bo‘lmagan, ilmiy asoslanmagan yoki 2020 yilgacha nashr etilgan materiallar, shuningdek, dublikatlar tahlildan chiqarildi.

Dastlabki qidiruv natijasida jami 85 ta manba topildi. Dublikatlar va mavzuga oid bo‘lmagan materiallar chiqarilgach, 45 ta manba qoldi. Kiritish va chiqarish mezonlariga muvofiq, yakuniy tahlilga 20 ta eng dolzarb va ilmiy jihatdan asoslangan manba kiritildi [5, 6, 7]. Ushbu metodologiya tadqiqotning ob’ektivligi va ishonchliligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar: O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari bo‘yicha o‘tkazilgan adabiyotlar tahlili natijalariga ko‘ra, milliy davlatchilikning uzluksiz evolyutsiyasi tasdiqlandi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston davlatchiligi qadimgi sivilizatsiyalar, jumladan, ilk davlat shakllari, Qoraxoniylar, G‘aznaviylar, Saljuqiylar va ayniqsa, Temuriylar davrida shakllangan siyosiy tuzilmalar, boshqaruv an’analari hamda madaniy merosga asoslanadi [4, 8, 14]. Bu tarixiy uzviylik zamonaviy davlat qurilishi jarayonlari uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Qadimgi davrlarda davlat boshqaruvida markazlashgan hokimiyat, huquqiy me’yorlar va ijtimoiy tartibotlarning shakllanganligi, shuningdek, Temuriylar davrida ilm-fan va madaniyatga asoslangan davlatchilik falsafasining rivojlanishi bugungi milliy o‘zlikni anglashda muhim ahamiyat kasb etadi [8, 14]. Bu davrlar davlatning funksiyalari, uning jamiyatdagi o‘rni va boshqaruv mexanizmlari bo‘yicha boy tajriba qoldirgan.

"Yangi O‘zbekiston" strategiyasi doirasida davlatchilik rivojlanishi yangi bosqichga ko‘tarilgani aniqlandi, bu esa davlat va jamiyat munosabatlarida tub o‘zgarishlarni nazarda tutadi [1]. Bu bosqichda konstitutsiyaviy islohotlar markaziy o‘rin tutib, yangi Konstitutsiya demokratik tamoyillarni mustahkamlash, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning huquqiy asoslarini yaratdi [2, 3, 7]. Davlat boshqaruvi tizimida samaradorlikni oshirish, byurokratiyani kamaytirish va raqamlashtirishga qaratilgan tub o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda, bu esa davlat xizmatlarining shaffofligi va ochiqligini ta’minlashga xizmat qiladi [5, 17]. Sud-huquq tizimida qonun ustuvorligini ta’minlash, sudlar mustaqilligini kuchaytirish va adolatli sudlovga erishish

bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar davom etmoqda [10, 18]. Parlamentarizmning rivojlanishi, jumladan, qonun chiqaruvchi hokimiyatning roli va mas’uliyatini oshirish, shuningdek, mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatini takomillashtirish ham ustuvor yo‘nalishlardan hisoblanadi [9, 11].

Iqtisodiy sohada bozor tamoyillariga asoslangan islohotlar amalga oshirilayotgani, davlatning iqtisodiyotdagi roli qayta ko‘rib chiqilayotgani va xususiy sektorga keng imkoniyatlar yaratilayotgani qayd etildi [15]. Ijtimoiy siyosatda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlar siyosatini faollashtirish va fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi o‘rni va ahamiyatini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda [13, 16, 19]. Tashqi siyosatda mintaqaviy hamkorlikni mustahkamlash, qo‘shni davlatlar bilan do‘stona aloqalarni rivojlantirish va global integratsiyani chuqurlashtirish Yangi O‘zbekiston davlatchiligining muhim yo‘nalishlari sifatida belgilangan [12].

Muhokama: Ushbu tadqiqot O‘zbekiston davlatchiligining tarixiy ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni tizimli tahlil qilib, uning uzluksiz evolyutsiyasini tasdiqladi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, "Yangi O‘zbekiston" strategiyasi [1] davlatchilik taraqqiyotida yangi, sifat jihatidan yuqori bosqichni ifodalaydi, biroq bu jarayon qadimgi sivilizatsiyalar va Temuriylar davri [4, 8] kabi boy tarixiy tajribaga asoslanadi. Bu topilma Karimov [4] va Qodirov [8] tomonidan ilgari surilgan tarixiy uzviylik g‘oyalarini tasdiqlaydi, shu bilan birga Rahmatullayevning [14] davlatchilik falsafasining uzluksiz evolyutsiyasi haqidagi qarashlarini zamonaviy kontekstda boyitadi.

Tadqiqot natijalari Saidov [2] va Jo‘rayev [3] tomonidan ta’kidlangan konstitutsiyaviy islohotlarning markaziy ahamiyatini yanada chuqurlashtiradi, ularni tarixiy davlatchilik an’analari bilan bog‘laydi. Yangi Konstitutsiya [2, 3, 7] nafaqat demokratik tamoyillarni mustahkamlaydi, balki milliy o‘zlikni anglash va davlat qurilishining falsafiy asoslarini ham aks ettiradi, bu Boboyorovning [6] "Uchinchi Renessans" g‘oyasi bilan hamohangdir. Davlat boshqaruvi [5, 17] va sud-huquq tizimidagi [10] islohotlar davlatning samaradorligini oshirishga qaratilgan bo‘lib, bu

jarayonlar tarixiy tajribadan kelib chiqqan holda zamonaviy chaqiriqlarga javob berishga intiladi.

Ushbu tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, u O‘zbekiston davlatchiligining kelajakdagi rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda tarixiy saboqlarni inobatga olish zarurligini ko‘rsatadi. Biroq, tadqiqot asosan 2020-2023 yillar oralig‘idagi adabiyotlarga tayanib, "Yangi O‘zbekiston" davriga e’tibor qaratganligi sababli, undan oldingi mustaqillik davrining chuqur qiyosiy tahlili cheklangan. Kelajakda davlatchilikning ijtimoiy-madaniy jihatlari [20] va fuqarolik jamiyati institutlarining [13] davlat boshqaruvidagi o‘rnini yanada kengroq o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Ushbu tadqiqot O‘zbekiston davlatchiligining qadimgi ildizlari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni tasdiqladi. Ming yillik tarixga ega davlatchilik an’analari "Yangi O‘zbekiston" strategiyasi doirasida yangi mazmun kasb etmoqda. Konstitutsiyaviy islohotlar, boshqaruvni raqamlashtirish, sud-huquq tizimini takomillashtirish va iqtisodiy liberallashtirish jarayonlari davlatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi. Kelajakda fuqarolik jamiyati institutlarining rolini yanada oshirish, yoshlar siyosatini chuqurlashtirish va milliy g‘oyani mustahkamlash orqali davlatchilikning demokratik asoslarini mustahkamlash tavsiya etiladi. Bu esa O‘zbekistonning xalqaro maydondagi o‘rnini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Mirziyoyev, Sh. M. (2021). Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston. – https://president.uz/uz/pages/strategyofnewuzbekistan

[2] Saidov, A. X. (2023). Yangi O‘zbekiston: konstitutsiyaviy islohotlar va demokratik taraqqiyot. Toshkent: Adolat.

[3] Jo‘rayev, N. T. (2023). Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi – davlatchilik taraqqiyotining yangi bosqichi. Huquq va burch, (2), 3-8.

[4] Karimov, B. (2021). O‘zbek davlatchiligi tarixi: ilk o‘rta asrlar. Toshkent: Fan.

[5] Akramov, A. A. (2022). O‘zbekistonda davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari. Demokratlashtirish va inson huquqlari, (1), 12-18.

[6] Boboyorov, H. (2022). Uchinchi Renessans poydevori: Yangi O‘zbekiston davlatchiligi rivojlanishining falsafiy asoslari. Falsafa va huquq, (3), 45-52.

[7] Xudoyberdiyev, B. T. (2023). Yangi O‘zbekistonda huquqiy davlat qurishning nazariy-huquqiy asoslari. Toshkent davlat yuridik universiteti xabarlari, (4), 11-17.

[8] Qodirov, A. A. (2021). O‘zbek davlatchiligi rivojlanishining tarixiy bosqichlari va xususiyatlari. O‘zbekiston tarixi, (3), 23-30.

[9] G‘aniyev, B. S. (2022). O‘zbekistonda parlamentarizm rivojlanishining yangi bosqichi. Qonun ustuvorligi, (5), 7-12.

[10] Ismoilov, I. (2021). Sud-huquq islohotlari – Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining muhim omili. Huquq va burch, (1), 15-20.

[11] Ergashev, R. (2023). Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatini takomillashtirishning dolzarb yo‘nalishlari. Davlat boshqaruvi, (2), 34-40.

[12] Tursunov, B. (2022). Yangi O‘zbekiston tashqi siyosati: mintaqaviy hamkorlik va global integratsiya. Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya, (4), 5-12. – https://uwed.uz/uz/journals/journal-of-world-economy-and-diplomacy-4-2022

[13] Olimov, A. (2021). Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi o‘rni va ahamiyati. Ijtimoiy fikr, (3), 28-35.

[14] Rahmatullayev, M. A. (2020). O‘zbek davlatchiligi falsafasi: tarixiy ildizlar va zamonaviy talqin. Falsafa va huquq, (1), 18-25.

[15] G‘aniyev, B. (2023). Yangi O‘zbekiston iqtisodiy islohotlari va davlatning roli. Iqtisodiyot va moliya, (6), 10-16.

[16] Xolmatov, S. (2022). Yangi O‘zbekistonda yoshlar siyosati: davlat qurilishidagi ahamiyati. Yoshlar siyosati va jamiyat, (3), 22-28.

[17] Abdullayev, A. (2023). Raqamli O‘zbekiston strategiyasi doirasida davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish. Axborot texnologiyalari va boshqaruv, (1), 45-52.

[18] Eshmuradov, D. (2022). Yangi O‘zbekistonda inson huquqlari himoyasi: davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi. Demokratlashtirish va inson huquqlari, (2), 5-10.

[19] Murodov, A. (2021). Ta'lim tizimidagi islohotlar – Yangi O‘zbekiston davlatchiligi poydevori. Pedagogika va psixologiya, (4), 18-24.

[20] To‘rayev, B. (2023). Yangi O‘zbekistonda milliy o‘zlikni anglash va madaniyat siyosati. Madaniyat va san'at, (1), 12-18.